GAZETA TRANSILVANIEI.

REDACȚIUNEA ȘI ADMINISTRAȚIUNEA:
BRAȘOVŬ, piața mare Nr. 22.

„GAZETA“ IESE ÎN FIECARE ḌI.

Pe unŭ anŭ 12 fior., pe șése lunĭ 6 fior., pe trei lunĭ 3 fior.
România și străinătate:
Pe anŭ 40 fr., pe șése lunĭ 20 fr., pe trei lunĭ 10 francĭ.

ANULŬ XLIX.

SĔ PRENUMERĂ:
la poște, la librării și pe la dd. corespondențĭ.

ANUNCIURILE:
O seriă garmondŭ 6 cr. și timbru de 30 cr. v. a. pentru fiecare publicare

Scrisorĭ nefrancate nu se primescŭ. — Manuscripte nu se retrămitŭ.

Nr. 25. Vinerĭ, Sâmbătă 1 (13) Fevruarie. 1886.

Reciprocitatea dualistică.

Brașovŭ, 31 Ianuariu 1886.

Amŭ ḍisŭ în numĕrulŭ trecutŭ, că d-lŭ Tisza ar fi făcutŭ fórte bine, décă ar fi trasŭ o paralelă între Ungaria și Austria, căcĭ atuncĭ n'ar fi ajunsŭ la resultatulŭ, că în Ungaria tóte trebue sĕ fiă întocmite după calapodulŭ maghiarŭ, și amŭ întrebatŭ totŭ atuncĭ, că óre nu trebue sĕ esiste o reciprocitate între statele dualistice?

Organulŭ centralistŭ din Viena „*Neue Freie Presse*“ dela 9 Februarie a. c., ce ne-a sositŭ erĭ, ne dă unŭ rĕspunsŭ fórte à propos la întrebarea de mai susŭ, constatândŭ cu o logică nerĕsturnabilă, că nu numai esistă, ci trebue neapĕratŭ sĕ esiste o reciprocitate între Austria și Ungaria și în ceea ce privesce cestiunea națională.

După ce arată, că în urma discursului faimosŭ alŭ lui Bismarck în contra Polonilorŭ, care cupride o critică aspră indirectă a stărilorŭ din Austria, a venitŭ și d-lŭ Tisza cu o enunciare, care critică indirectŭ sistemulŭ de guvernare în Austria; numita fóiă, întrândŭ în discusiunea cestiunei naționale, ce esistă în Ungaria nu mai puținŭ ca în Austria, ḍice:

„Incepe a se arĕta și în Ungaria ceea ce au prevĕḍutŭ de multŭ politicii pĕtrundĕtorĭ. Schimbările în Austria n'au rĕmasŭ fără efectŭ asupra Ungariei. Orĭ câtŭ de marcatŭ și de strictŭ s'ar fi trasŭ granița de dreptŭ publicŭ între cele două state, și orĭ câtŭ de seriosŭ arŭ fi decise guvernele de a le respecta reciprocŭ, contagiulŭ cestiunei naționale a trecutŭ de multŭ peste acéstă graniță. De ce sĕ nu se nisuéscă și Croații, Românii și Slovacii în Ungaria de a dobêndi aceea ce au dobênditŭ Cehii, Polonii și Slovenii în Austria? De ce sĕ nu fiă posibilă o coalițiune și acolo, unde Ungurii tocmai așa nu au preponderanța absolută a numĕrului, ca Germanii în Austria, o coalițiune ca aceea, care la noi a dusŭ la victoriă pe deosebitele naționalitățĭ în contra statului unitarŭ? Décă ceea ce s'a întêmplatŭ la noi în numele egalei îndreptățirĭ naționale este dreptŭ, de ce sĕ nu fiă dreptŭ și în Ungaria, unde egala îndreptățire națională nu este mai puținŭ recunoscută ca la noi? Décă naționalitățile în Austria nu recunoscŭ o limbă a statului, de ce s'o recunóscă în Ungaria? De ce sĕ nu céră Românii în Transilvania, ceea ce li s'a concesŭ Cehilorŭ în Boemia, de ce sĕ nu se ridice unŭ Facek românŭ, cum s'a ridicatŭ unulŭ cehŭ? Așa au pututŭ sĕ se întrebe de multŭ naționalitățile în Ungaria, și așa se și întrébă, cum ne învață raporturile din dieta ungară. Gurbanii și Babeșii începŭ a purta acelașĭ limbagiu, ce-lŭ pórtă la noi de multŭ ómenii ca Rieger, Groholski și Raic. Egală îndreptățire! Autonomiă! Desvoltarea naționalității! Nu este numai melodia bine cunoscută, ci și textulŭ cunoscutŭ, ce trebue sĕ-lŭ audă acum cu încetulŭ dieta ungară, și décă naționalitățile vorŭ începe odată dincolo astfelŭ, atuncĭ e îngrijitŭ pentru aceea, ca érășĭ sĕ se găséscă o nouă strofă la vechiulŭ cântecŭ“.

„S'a pusŭ dér cestiunea națională în Ungaria, însĕ bărbații de statŭ maghiarĭ n'au întârḍiatŭ nicĭ cu rĕspunsulŭ. Ceea ce a rĕspunsŭ Colomanŭ Tisza d-lui Gurbanŭ suntŭ cuvinte de aurŭ, ce nu se potŭ destulŭ de multŭ și destulŭ de tare repeta. „Pretutindenĭ“, ḍise elŭ, „unde esistă unŭ statŭ, este necesarŭ, ca gintea care posede maioritatea absolută séu relativă și care a formatŭ acelŭ statŭ în cursulŭ istoriei, sĕ-i întipăréscă acestuia caracterulŭ sĕu propriu“. Niciodată nu a fostŭ mai aspru condamnată politica de împăcare, teoria despre părțile a cărora prosperare sĕ însemne binele întreguluĭ și întregulŭ sistemŭ, contra căruia se luptă Germanii de șépte anĭ pe atâtŭ de perseverantŭ, pe câtŭ făr' de succesŭ. Pretutindenĭ, ḍice d. Tisza, are valóre acea regulă fundamentală, pretutindenea unde esistă unŭ statŭ, nu numai în Ungaria. Și totușĭ poțĭ sĕ ajungĭ din Pesta în trei óre într'unŭ statŭ, unde acelei ginte, care l'a formatŭ și care posede într'ênsulŭ maioritatea relativă, nu numai că i se denégă dreptulŭ, de a întipări statului caracterulŭ sĕu, ci unde se unescŭ toțĭ factorii puterii spre a nimicì orĭce urmă a acestui caracterŭ, unde representanții principiului lui Tisza suntŭ numițĭ opozițiune facțiósă, décă nu suntŭ acusațĭ chiar de trădare. Și acestŭ statŭ formézä împreună cu Ungaria unŭ imperiu, ministrulŭ, care a întrodusŭ sistemulŭ (Taaffe), ce se basézä pe negațiunea sentinței lui Tisza, este responsabilŭ aceluiașĭ monarchŭ, căruia i este responsabilŭ și d-lŭ Tisza. Póte-se óre crede, că ministrulŭ președinte ungurescŭ, când a desvoltatŭ acestŭ programŭ alŭ sĕu față cu naționalitățile, nu s'a gânditŭ la acestŭ statŭ? Orĭ dórä cuvêntulŭ „pretutindenĭ“ alŭ d-lui Tisza nu sună ca o imputare făcută ómenilorŭ de statŭ austriacĭ? Dér nu numai atâtŭ. Indĕrĕtulŭ lui Tisza și a programului sĕu stă aprópe întréga dietă ungară. Niciodată opozițiunea nu a adusŭ mai multe omagie unui ministru, ca opozițiunea maghiară lui Coloman Tisza, când a proclamatŭ părerea sa despre cestiunea națională. „Punŭ greutate pe aceea, de a declara“, ḍise în modŭ aprobătorŭ și întregitorŭ comitele Apponyi, „că în Ungaria nu se póte admite în nicĭ unŭ felŭ de împrejurărĭ o ideă federalistică, după care diferitele naționalitățĭ locuitóre în acéstă țéră arŭ puté fi considerate ca nisce individualitățĭ de dreptŭ publicŭ, din a cărorŭ federațiune s'a născutŭ Ungaria“. Ér Desiderŭ Szilágyi ḍise: „Nu există unŭ statŭ unitarŭ fără o limbă a statului. Una din puterile ce 'lŭ susținŭ, una din cele mai neapĕrate presupunerĭ ale lui, este existența unei limbĭ, care sĕ nu fiă numai mijloculŭ generalŭ alŭ comunicării, ci prin care statulŭ sĕ-șĭ împlinéscă mai vêrtosŭ misiunea sa culturalŭ“. Și în altŭ locŭ alŭ discursului sĕu, primitŭ cu aplause entusiastice, ḍise lăudatulŭ conducĕtorŭ alŭ opozițiunei. „Este natura statului nostru, că o formațiune și o organisațiune deosebită politică a naționalitățilorŭ, în sînulŭ căreia esercitarea drepturilorŭ lorŭ arŭ fi eflucsulŭ acestei organisărĭ naționale, este de sine eschisă“.

Credŭ óre cei din Austria, că potŭ trece cu indiferență peste nisce enunțiațiunĭ atâtŭ de unanime și de clare ale tuturorŭ factorilorŭ politicĭ în Ungaria? Credŭ ei óre seriosŭ, că principiulŭ parității și alŭ neintervențiunei reciproce este o stavilă de ajunsŭ spre a împedeca, ca nisce contraste fundamentale, ca acele, ce există între idea de statŭ la noi și în Ungaria, sĕ nu vină în conflictŭ una cu alta? Nu! Și décă între aceste două state nu ar fi Laitha, ci Oceanulŭ, și décă ele arŭ fi legate prin tóte legăturile dinastice, politice, de dreptŭ publicŭ și economice, ce esistă de faptŭ între ele, atuncĭ acestŭ Oceanŭ ar fi c'unŭ podŭ acoperitŭ, *și ar fi imposibilŭ sĕ-șĭ închipuéscă omulŭ două state, carĭ suntŭ supuse aceluiașĭ monarchŭ și carĭ sĕ fiă pentru durată guvernate după nisce principii atâtŭ de contrarii! Nu póte exista decâtŭ numai unŭ dreptŭ și unŭ adevĕrŭ.* Séu este adevĕrată teoria de egală îndreptățire ce domnesce la noi, atuncĭ naționalitățilorŭ în Ungaria li se întêmplă o amară nedreptate, și acelașĭ blândŭ și dreptŭ sceptru, care domnesce peste ele ca și peste noi, nu va puté suferi, ca sĕ se continue în Ungaria o metodă de guvernare, care după învĕțăturile, ce suntŭ valabile la noi, ar trebui sĕ însemne, nu numai forță și tirăniă în contra naționalitățilorŭ, ci și stricăciunea statului, subminarea puterii sale și vătămarea intereselorŭ dinastiei. Séu că sistemulŭ ungurescŭ este celŭ adevĕratŭ, atuncĭ ne lipsescŭ cuvintele, spre a aprecia pe ómenii de statŭ, carĭ cu tóte astea nu vorŭ sĕ admită nicĭ caracterulŭ naționalŭ, nicĭ absoluta necesitate a limbei statului, ci stăruescŭ a forma acele individualitățĭ naționale, pe carĭ după ḍisa comitelui Apponyi, nu este admisŭ a le permite „în nicĭ unŭ felŭ de împrejurărĭ....“

Bugetulŭ cultelorŭ și instrucțiunei.

(Urmare.)

După deputatulŭ Vincențiu Babeșŭ, vorbì în ședința dela 6 Februariu

Desider *Szilagyi*: Antevorbitorulŭ s'a ocupatŭ de cestiunea naționalitățilorŭ. Mĕ alăturŭ la părerea camerei, că simțĕmintele amicale trebue sĕ se dovedéscă nu numai prin vorbe, ci și prin fapte, și acésta nu pe calea apucată de antevorbitorulŭ, ci pe calea apucată de deputații sêrbĭ Szabovljevicĭ și Gyurcovicĭ, carĭ s'au pusŭ fără reservă cu totulŭ pe basa statului ungurescŭ și constituțiunei ungurescĭ a legei. Ei au cerutŭ numai corecta și fidela esecutare. Antevorbitorulŭ însĕ a mersŭ mai departe, a amintitŭ chiarŭ ca eventuală dorință modificarea constituțiunei nóstre în numele dorințelorŭ naționalitățilorŭ. Sensulŭ, deși nu literalŭ, alŭ vorbirei sale este, că pentru satisfacerea dorințelorŭ românescĭ sĕ se dea Ardealului autonomia. Asta ar fi așadară constituirea naționalității române sub numele Ardealŭ și ar însemna începutulŭ unei nouĕ formărĭ constituționale, care continuată consecventŭ ar duce la disolvarea unității statului ungurescŭ în numele nisuințelorŭ naționalitățilorŭ și la îmbucătățirea lui în diferite formațiunĭ autonomiste. Asta'i o direcțiune în care niciodată nu ne vomŭ întêlni și pe care toțĭ fără deosebire, o considerămŭ necondiționatŭ ca eschisă, și anume nu din îngâmfare séu din ură, ci din convingere, că pe acestŭ pămêntŭ, séu se află unŭ statŭ ungurescŭ, s'eu că nu póte sĕ esiste peste totŭ unŭ statŭ unitarŭ. (Aprobărĭ generale), și că noi toțĭ, fără deosebire, nu numai némulŭ ungurescŭ, ci toțĭ locuitorii țĕrii, carĭ suntŭ alipițĭ de státulŭ ungurescŭ, (Aprobare generală), totalitatea statului nostru milenarŭ, pentru care a cursŭ atâta sânge și de care suntŭ legate tóte gloriósele suvenirurĭ ale trecutului și tóte speranțele viitorului, pentru unŭ esperimentŭ atâtŭ de îndrăsnețŭ și nendoiosŭ în resultatele sale n'avemŭ plăcere sĕ ne disolvămŭ. O astfelŭ de organisare a naționalitățilorŭ nu se unesce cu statulŭ nostru, décă e vorba sĕ corespunḍă problemelorŭ sale, și vomŭ combate pe toțĭ, câțĭ vorŭ lucra în acea direcțiune. (Vii aprobărĭ generale.) Ce privesce Croația, lucrulŭ stă altfelŭ.

D. deputatŭ a ḍisŭ, că ar dori sĕ i se definéscă ce este statulŭ ungurescŭ. (Babeșŭ: Am ḍisŭ, idea de statŭ ungurescŭ.) In ce constă statulŭ ungurescŭ. (Babeșŭ: Idea de statŭ ungurescŭ!) Eu nu vorbescŭ de ideă, spunŭ în ce constă statulŭ ungurescŭ și considerŭ de eróre, că se servesce aci de espresiunĭ metafisice, când este vorba de o formațiune politică concretă. (Vii aprobărĭ.) Statulŭ ungurescŭ constă în aceea, că ceea ce este o creațiune de statŭ, așaderă politică, sĕ aibă caracterŭ maghiarŭ, guvernŭ maghiarŭ, legislațiune maghiară, jurisdicțiune maghiară și sĕ îndeplinéscă ungeresce funcțiunile de statŭ. Abstrăgêndŭ de Croația și Slavonia, suntemŭ unŭ statŭ unitarŭ și prin urmare trebue sĕ aibă caracterŭ naționalŭ maghiarŭ. Statulŭ maghiarŭ constă și în aceea, că limba statului este cea maghiară, în care statulŭ îșĭ resólvă vocațiunea sa culturală și problemele sale. Alŭ doilea, statulŭ ungurescŭ este, ale cărui atribute suntŭ, că în privința raselorŭ, de orĭ ce limbă arŭ fi, nu cunósce nicĭ unŭ dreptŭ escepționalŭ, nicĭ o deosebire. (Vii aprobărĭ generale.)

Ei ḍicŭ totdéuna, că drepturile suntŭ înscrise în codice, dér că ei suntŭ dațĭ îndĕrĕtŭ. Eu ḍicŭ, că în statulŭ ungarŭ egalitatea drepturilorŭ este deplinŭ realisată. Deosebire nu se face, orĭ de ce naționalitate ar fi cineva. Noi nu nutrimŭ neîncredere față cu nicĭ o naționalitate, n'avemŭ nimicŭ în contra nisuințelorŭ leale culturale ale nicĭ unei naționalitățĭ. (Vii aprobărĭ generale.) Dér când vedemŭ, că disposițiunile privitóre la scólă și biserică, la viața comunală și municipală, care suntŭ prin lege asigurate, cum nu esistă nicĭ unŭ esemplu în micele state orientale și atâtŭ de rarŭ în Europa, nu se folosescŭ în acelŭ spiritŭ, nicĭ pentru ajungerea acelorŭ scopurĭ și pentru satisfacerea acelorŭ trebuințe, pentru care s'au datŭ, ci că din disposițiunile înarticulate se făuresce o armă în contra statului ungurescŭ. (Vii aprobărĭ generale), atuncĭ nu vețĭ afla nicĭ o națiune, care sĕ nu se apere în contra atacurilorŭ îndreptate contra propriei formațiunĭ de statŭ. (Vii aprobărĭ.) Onor. d. deputatŭ a ḍisŭ, că acésta este o însinuare. Eu nu învinovățescŭ marea mulțime a singuraticelorŭ naționalitățĭ, dér fiindŭ sincerŭ și punĕndu-șĭ mâna pe inimă trebue sĕ mărturiséscă, că nu mulțimea, ci cercurĭ și persóne singuratice abuséză în modŭ criminalŭ de acele sfinte și naturale simțăminte, ce fiecare rassă le nutresce pentru limba ei maternă. (Aprobărĭ generale.) Și guvernulŭ statului ungurescŭ, orĭce cetățénŭ alŭ statului

ungurescŭ, care e alipitŭ cu fidelitate de acéstă formaţiune de statŭ, ar pĕcătui contra patriei sale, décă n'ar împedeca o astfelŭ de seducere. Dér este adevĕrată acusarea, că în interesulŭ culturei singuraticelorŭ naţionalităţĭ nu se face nimicŭ, ci mai multŭ i se punŭ pedecĭ?! Numai rassa maghiară folosesce tóte mijlócele culturale ale Ungariei, pe care statulŭ ungurescŭ şi le procură cu mare ostenélă şi cu marĭ cheltuelĭ? Orĭ d. deputatŭ ar socoti dreptŭ, ca statulŭ ungurescŭ sĕ-şĭ organiseze institutele sale de cultură în atâtea forme diferite, de josŭ până susŭ, câte rase etnografice suntŭ în ţéră? (Viuă ilaritate.) N'ar fi o nebunia, ca unŭ statŭ sĕ şĭ separe pe cetăţenii sĕi pe tóte treptele culturei, sĕ-i isoleze şi sĕ creeze stărĭ de descompunere? (Vii aprobărĭ generale.) Şi sĕ facă acesta în scopulŭ întăririi şi concordiei! Aşa ceva nicĭ în America, cu atâtŭ mai puţinŭ în Europa se póte cere. (Adevĕratŭ e! Aşa e!)

D. deputatŭ a protestatŭ în contra afirmării, că acestŭ statŭ l'au creatŭ Ungurii. (Babeşŭ: Singurĭ!) Da, singurĭ. Vedeţĭ, acum aţĭ grăitŭ adevĕrulŭ. (Viuă ilaritate şi aplause). Ei singurĭ l'au creatŭ şi l'au susţinutŭ Asta o adaugŭ. (Babeşŭ: Toţĭ!) Fórte corectŭ. Fiecare l'a creatŭ, care a fostŭ o parte constitutivă a lui, a naţiunii, şi atuncĭ nu s'a făcutŭ nicĭ o deosebire întrĕ naţionalităţĭ în mijloculŭ acestei naţiunĭ ungurescĭ, care crea ţéra, şi fiecare, care 'şĭ-a făcutŭ datoria sa de fidelitate către statŭ, l'a susţinutŭ ca fiindŭ patria sa şi ca membru alŭ naţiunii (Adevĕratŭ, aşa este!) (Babeşŭ: Şi eu ḑicŭ asta!) Nenorocirea e, că numai o ḑiceţĭ. (Mare ilaritate şi aplause). Amintescŭ, că atuncĭ, când în legile nóstre era vorba de *„fidelis valachus“*, aceste veleităţĭ de naţionalitate, aceste nisuinţe separate după origine şi limbă erau necunoscute, mândri şi cu consciinţă de sine se găseu toţĭ în necondiţionata alipire de patria comună. (Vii aprobărĭ). La Belgradŭ, pe Câmpulŭ mierlei, la Mohacĭ, în scurtŭ pretutindenea, unde cu tóte perderile nóstre s'a însemnatŭ gloria nóstră, n'au sângeratŭ numai rĕsboinicĭ de limba unguréscă, ci toţĭ, pe câţĭ îi înţelegemŭ noi sub numele de *„Hungarus“* şi pe carĭ îi înţelegemŭ aḑĭ sub naţiunea politică unguréscă. (Vii aplause). Atuncĭ era o deplină contopire în fidelitate şi alipire pentru statŭ şi aceea nu era legată de condiţiunĭ deosebite. Sĕ nu facemŭ nicĭ aḑĭ acésta. Amŭ simţitŭ şi simţimŭ valórea concordiei, vremŭ sĕ satisfacemŭ tóte trebuinţele culturale cuviincióse ale naţionalităţilorŭ, dér ne vătĕmă urechea şi inima, când auḑimŭ vocĭ, că fidelitatea şi alipirea pentru statŭ este legată de condiţiunĭ. D-nii deputaţĭ sêrbĭ au apucatŭ în acéstă privinţă calea cea corectă. Ei 'şĭ-au esprimatŭ numai dorinţele: una, ca sĕ se esecute legea de naţionalitate. Asta o considerŭ ca o cerere dréptă; eu încuviinţezŭ o esecutare leală, asta e o datoriă legală. Acele drepturĭ s'au datŭ cu intenţiunea onestă, d'a se folosi spre binele, spre înflorirea statului. Dér décă se vede, că se abuséză de acele drepturĭ, că se întrebuinţéză ca arme contra statului, atuncĭ eu sunt acela, care votezŭ pentru restrîngerea acelorŭ legĭ. (Vii aplause).

A doua cerere este autonomia bisericéscă Cestiunea autonomiei bisericei gr. or. sêrbescĭ nu e nouă. Vorba e numai sĕ se clarifice. Asta'i corectŭ, şi îmĭ pare rĕu, că activitatea congresului sêrbescŭ s'a întreruptŭ şi n'a isbutitŭ până acum. Eu credŭ, că la acelŭ congresŭ sêrbescŭ nu se lămuriseră destulŭ părerile în două direcţiunĭ. Aşĭ fi voitŭ sĕ vorbéscă guvernulŭ despre acésta. Una este, că statulŭ are drepturĭ faţă cu bisericile şi chiarŭ faţă cu biserica greco-orientală. Deórece însĕ s'a esperiatŭ, câtŭ de agresive potŭ fi organismele bisericescĭ faţă cu problemele statului, atuncĭ acesta nu póte renunţa la drepturile sale de supremaţiă, la dreptulŭ de supraveghiare şi de controlŭ. Şi cu atâtŭ mai puţinŭ póte renunţa, cu câtŭ organismulŭ confesionalŭ este şi naţionalŭ. (Vii aprobărĭ şi aplause.) Oratorulŭ vorbesce apoi de libertatea religionară, şi sprijinesce propunerea lui Iranyi. Nu sciu, ḑice elŭ, a glumitŭ orĭ a vorbitŭ seriosŭ ministrulŭ cultelorŭ cu pretextele ce le-a invocatŭ, (Ilaritate în stînga) d. e. că ómenii fără sciinţă nu potŭ lua unŭ rolŭ directivŭ la formarea confesiunilorŭ? A fostŭ óre Sf. Petru unŭ mare învĕţatŭ? Orĭ póte că toţĭ apostolii au absolvatŭ academia? (Indelungă şi furtunósă ilaritate.) S'a pretextatŭ că suntŭ confesiunĭ, carĭ în puterea principielorŭ credinţei lorŭ, eschidŭ împlinirea datorielorŭ generale cetăţenescĭ. Dér onor. d-le ministru, în ce statŭ din lume, décă nu cumva în mijloculŭ Africei, s'ar suferi, ca cetăţenii sĕi sĕ nu'şĭ împlinéscă datoriele, fiindŭ că au óre care confesiune? Unŭ asemenea argumentŭ, cum a adusŭ ministru, e mai slabŭ ca unŭ paiu. (Aprobărĭ în stânga.) Aducêndu-se o lege pentru libertatea religionară, negreşitŭ că s'ar aduce în ea garanţii pentru esistenţa statului şi pentru esacta împlinire a datoriilorŭ cetăţenescĭ. Oratorulŭ vorbesce şi pentru autonomia catolicilorŭ. Ce privesce scólele, elŭ aprobă, ca sé se permită comunelorŭ, reuniunilorŭ şi confesiunilorŭ a'şĭ puté înfiinţa institute corĕspunḑĕtóre legilorŭ generale; dér necesitatea de viéţă, natura statului modernŭ ne împinge într'acolo, ca pe acestŭ tĕrêmŭ *volens nolens* sĕ câştige totŭ mai multŭ spaţiu atotŭ puternicia statului, pentru că scóla e o puternică educatóre a simţĕmêntului cetăţenescŭ de statŭ şi a consciinţei comunităţii faţă cu tóte diferinţele naţionale şi confesionale separatistice. Acestŭ factorŭ sĕ nu-lŭ negligemŭ, trebue sĕ începemŭ a educa acestŭ simţĕmêntŭ, acestŭ modŭ de cugetare din copilăriă, simţĕmêntulŭ deplinei contopirĭ. Instrucţiunea scólelorŭ medii cu deosebire sĕ nu se lase în sarcina confesiunilorŭ, ci sĕ o ia statulŭ asupră'şĭ. (Aprobărĭ) Póte că nu e departe timpulŭ, când vomŭ grăbi acea politică hotărîtă, pe care o considerămŭ ca adevĕrata politică a culturei şi instrucţiunei statului ungurescŭ. Primesce bugetulŭ. (Vii aprobărĭ generale.)

(Lăsămŭ sĕ urmeze discursulŭ deputatului Mocsary, continuândŭ în numĕrulŭ viitorŭ şirulŭ discursurilorŭ ţinute după alŭ lui Szilagyi.)

Ludovicŭ Mocsáry: Fiindŭ vorba despre institutele de învĕţămêntŭ, e cu neputinţă sĕ nu sêmţimŭ îndestulire şi bucuriă, vĕḑêndŭ progresulŭ, ce l'amŭ făcutŭ pe acestŭ terenŭ. Trebue sĕ recunóscemŭ, onorată casă, că naţiunea a adusŭ marĭ jertfe pentru promovarea culturei. Fără îndoélă, că se póte vedé unŭ însemnatŭ resultatŭ alŭ jertfelorŭ aduse, în ceea ce privesce înmulţirea cărturarilorŭ din ţéră. Este însĕ unŭ lucru, care pretinde o prea seriósă cumpĕnire la aceste institute de învĕţămêntŭ şi în care eu din parte-mĭ nu potŭ afla linisce. Acéstă împrejurare este, că între tóte institutele de învĕţămêntŭ, *între tóte şcolile de statŭ, nu este nicĭ una, a căreia limbă de propunere sĕ nu fiă esclusivŭ cea maghiară.* Acéstă stare nu corĕspunde pretenţiunilorŭ, ce cu tótă dreptatea le potŭ face cetăţenii nemaghiarĭ ai patriei, pentru promovarea culturei lorŭ; nu corĕspunde stării legale, nu corespunde legii de naţionalitate din 1868, care şi astăḑĭ e o lege esistentă, şi încă o lege cardinală de mare importanţă, ce-o are în patria nóstră causa naţionalităţilorŭ. A fostŭ deja cititŭ în acéstă dietă paragrafulŭ legei de naţionalitate despre limba de propunere în scóle. După ce însĕ m'am convinsŭ, că suntŭ fórte mulţĭ, carĭ nu voiescŭ sĕ ié nicĭ cunoscinţă despre esistenţa acestei legĭ, cu permisiunea dietei voiu citì înc'odată acelŭ paragrafŭ. §-ulŭ 17 alŭ legei de naţionalitate prescrie următórele (cetesce): „In institutele înfiinţate de statŭ, respective de guvernŭ, séu în institutele, ce conformŭ lipsei se vorŭ înfiinţá de guvernŭ, stabilirea limbei de propunere, întru câtŭ nu prescrie legea despre acésta, aparţine resortului ministeriului de instrucţiune. Dér succesulŭ instrucţiunei, fiindŭ din punctŭ de vedere alŭ culturei şi alŭ bunăstării publice şi scopulŭ celŭ mai înaltŭ alŭ statului, datorŭ este acesta sĕ se îngrijéscă, ca în câtŭ numai este cu putinţă în institutele de învĕţămêntŭ ale statului, cetăţenii de orice naţionalitate din patriă, carĭ trăescŭ laolaltă în masse mai marĭ în apropierea ţinuturilorŭ locuite de ei, sĕ se potă cultiva în limba lorŭ maternă până acolo, unde se începŭ studiile mai înalte academice.«

Acéstă lege a citat'o deputatulŭ Gurbanŭ în vorbirea sa de alaltăerĭ şi pe acéstă lege şĭ-a basatŭ tótă vorbirea, într'unŭ ton contra căruia încă şi primulŭ-ministru n'a pututŭ ḑice nimicŭ, şi totuşĭ vorbirea lui a întêmpinatŭ mulţime de atacurĭ seriόse în dietă, nedrepte însĕ afară de acéstă dietă şi în ḑiaristică, unde onoratulŭ deputatŭ a fostŭ bănuitŭ, că ar face pretensiunĭ ilegale. Recunoscŭ acea schimbare favorabilă, ce s'a arĕtatŭ în acéstă dietă cu acéstă ocasiune, la discuţiunea cestiunei naţionalităţilorŭ; durere însĕ, vĕdŭ că şi aicĭ a întratŭ curentulŭ şovinisticŭ predomnitorŭ, şi că suntŭ încă însemnate neînţelegerĭ în cestiunea naţionalităţilorŭ. Permiteţi-mĭ sĕ facŭ, pentru depărtarea neînţelegerilorŭ, câteva observărĭ la acele vorbirĭ distinse, ce în şedinţa de alaltăerĭ le-au rostitŭ deputaţii Apponyi şi Szilagyi. Deputatulŭ Apponyi a ḑisŭ, că cu supĕrare a înţelesŭ din vorbirea lui Gurbanŭ, ca cum elŭ ar lua în nume de rĕu, că ne nisuimŭ în prima liniă la împământenirea şi crearea culturei maghiare cu mijlócele statului. Sĕ-mĭ erte d-lŭ Apponyi, dér eu n'am înţelesŭ din vorbirea lui Gurbanŭ, ca cum elŭ ar lua în nume de rĕu, că statulŭ se îngrijesce în prima liniă de instituţiunile maghiare. Elŭ numai aceea a numit'o vătămare, că după ce statulŭ a făcutŭ deja atâtŭ de multŭ pentru înfiinţarea institutelorŭ de învĕţămêntŭ maghiare, n'a făcutŭ încă nimica in direcţiunea, ca naţionalităţile sĕ se pótă cultiva în limba lorŭ maternă — după cum prescrie legea — până acolo, unde se începŭ studiele mai inalte academice. Credŭ, că în astă privinţă, deputatulŭ Gurbanŭ are tótă dreptatea. Nu sciu încâtŭ suntŭ drepte, încâtŭ nu acele acusărĭ, că adecă guvernulŭ nu numai că nu s'a îngrijitŭ de astfelŭ de institute de învĕţămêntŭ pentru naţionalităţĭ, ci încă le-a împiedecatŭ chiar, ca din puterea lorŭ propriă sĕ înfiinţeze astfelŭ de institute, repetezŭ, nu sciu cu siguranţă suntŭ drepte orĭ ba aceste. Faptele dovedescŭ însĕ în modŭ neîndoiosŭ, că nu este nicĭ unŭ institutŭ de învĕţămêntŭ, care sĕ se fi înfiinţatŭ din banii statului, din contribuţiunile publice, în care, corespunḑĕtorŭ legii, limba de propunere se nu fiă cea maghiară. Şi acestŭ faptŭ nu se póte motiva prin frumósele cuvinte ale lui Apponyi, după carĭ limba maghiară în acestŭ statŭ nu e numai limba oficială a statului, ci totodată organulŭ unităţii culturale, în care unitate culturală trebue sĕ se contopéscă toţĭ cetăţenii Ungariei.

Iertĕ-mĭ d-lŭ deputatŭ, dér acestŭ cuvêntŭ: *unitate culturală* e o espresie metafisică, cum a spus'o şi Szilágyi. Acésta e o astfelŭ de concepţiune, ca a învĕţaţilorŭ, carĭ o facŭ, cu scopŭ ca apoi din ea sĕ tragă după plăcerea lorŭ consecinţele trebuinciόse. Idea d-lui deputatŭ Apponyi, despre unitatea culturală, nu va se ḑică alta, — décă voimŭ s'o scótemŭ din găócea metafisică — decâtu, că datorinţa statului este a lăţi limba maghiară cu tóte forţele disponibile ale statului, care lăţire, lucru naturalŭ, nu póte sĕ se 'nţêmple altmintrelea, decâtŭ prin micşorarea numĕrului naţionalităţilorŭ.

Eu credŭ, că în mijloculŭ civilisaţiunei creştine nu se póte vorbi de diferite culturĭ, despre o cultură generală de statŭ, séu despre o cultură unitară séu neunitară, séu despre o altă cultură naţională. Cultura, după părerea mea, e una şi nedespărţibilă, şi aşa are o natură cosmopolită. Este acésta astfelŭ în tóte statele şi şi eu credŭ, că şi în statulŭ maghiarŭ, a căruia problemă e fără îndoélă promovarea culturei; nu sĕ creeze aceea séu cealaltă cultură este a lui chiămare, ci sĕ redice şi sĕ înainteze cultura în generalŭ. Décă are temeiu teoria lui Apponyi despre cultura unitară, atuncĭ în pracsă nu putemŭ deduce altceva din ea, decâtŭ, că în acestŭ statŭ, nemaghiarilorŭ numai în limba maghiară li se póte da cultură, şi atuncĭ teoria lui Apponyi ar fi: décă te vei face Maghiarŭ vei învĕţa ungurescе, vei primi cultură, séu la din contra vei rĕmâne şi mai departe în starea cea părăsită în care te-ai aflatŭ până acum Eu credŭ, că apoi în astfelŭ de modŭ, statulŭ maghiarŭ nu ar corespunde chemării sale culturale, că prin acéstă cale s'ar îngreuia promovarea culturei; ca pentru ilustrare, fiă-mĭ permisŭ a amintì unŭ esemplu practicŭ. Fără îndoélă, când limba latină a fostŭ limba instrucţiunei în acéstă ţéră, ea a fostŭ cea mai mare pedecă a desvoltărei învĕţămêntului, şi cea mai ferbinte dorinţă a naţiunei a fostŭ delăturarea acestei pedecĭ. Séu reamintiţi-vĕ inceputulŭ erei absolutistice, când s'a introdusŭ mai întêi limba germană în şcolile nóstre, ca limbă de propunere. Fără îndoélă, nu pentru aceea ne-amŭ înspăimêntatŭ de acéstă disposiţiune, că prin ea amŭ vĕḑutŭ ameninţată naţionalitatea nóstră, ci pentru aceea, că au sciutŭ toţĭ, *că acésta împedecă progresulŭ culturalŭ.* (Sgomotŭ) Dér sĕ aducŭ unŭ esemplu şi mai concretŭ; e sciutŭ, că şi acum cea mai mare pedecă a tinerimei este, că în serviciulŭ militarŭ, *trebue sĕ înveţe nemţesce*, şi în acéstă limbă trebue sĕ facă esamenulŭ, şi cu acésta în modŭ însemnatŭ se îngreuéză însuşirea destoiniciei militare.

Deputatulŭ Szilágyi, în eminenta lui vorbire de erĭ, a recunoscutŭ legalitatea legilorŭ de naţionalitate din 1868 şi a declaratŭ, că doresce esecutarea leală a acestorŭ legĭ, a adausŭ însĕ, că décă naţionalităţile arŭ voi se abuseze de drepturile, ce le dă aceea lege, atuncĭ şi elŭ va părtini idea, ca sĕ se stérgă aceste drepturĭ. Mărturisescŭ, că mi-a cădutŭ fórte rĕu acéstă declaraţiune a lui Szilágyi. Pentru că credŭ, că décă unii abuséză de aceste drepturĭ, acésta nu póte servì de pretecstŭ, ca ele sĕ se nimicéscă, mai alesŭ atuncĭ, când este vorba de astfelŭ de drepturĭ, carĭ la noi representéză, fără îndoélă, egala îndreptăţire. *Nu este nimicŭ mai uşorŭ, decâtŭ sĕ găsimŭ pretecstŭ, ca sĕ le revocămŭ aşa numitele drepturĭ din legea de naţionalitate, nimicŭ mai uşorŭ, decâtŭ ca sĕ împutămŭ naţionalităţilorŭ, că abuséză de aceste drepturĭ.*

Unde ne-ar duce procedura, pe care a-o inaugura d. Szilagyi s'a declaratŭ a fi gata? Décă voimŭ se împedecămŭ, ca unele aspiraţiunĭ ale naţionalităţilorŭ sĕ se manifeste pe faţă, atuncĭ nu e destulŭ sĕ ştergemŭ legea de naţionalitate, ci trebue sĕ mergemŭ şi mai departe.

Nu se póte sci, veţĭ ḑice, décă nu cumva în adunările comitatense se vorŭ face declaraţiunĭ antipatriotice, séu décă salele prefecturelorŭ nu vorŭ fi întrebuinţate pentru propunerile antipatriotice ale naţionalităţilorŭ. Din adunările comitatense însĕ, nu se potŭ eschide elementele naţionaliste, *prin urmare*, *décă voimŭ ca sĕ înceteze agitaţiunile*, *sĕ cassămŭ adunările comitatense.* (Strigăte în stânga estremă: Nu urméză!) Este cu neputinţă, ḑiceţĭ mai departe, ca libertatea de presă sĕ se folosécă pentru agitaţiunĭ, şi de aicĭ ar urma, ca sĕ dămŭ guvernului *multŭ pomenita imputernicire pentru a respinge libertatea de presă.* (Reprobărĭ în stânga estremă.)

A-ţĭ mai puté ḑice: nu putemŭ suferi ca studenţii românĭ sĕ cânte *„Deştéptă-te Române“*, (Strigăte în stânga estremă. Intru adevĕrŭ, că nu putemŭ suferì!) *de aicĭ ar urma dér ca sĕ se închidă scolile române.* (Reprobărĭ viue.) Acésta ne-ar duce acolo, unde a ḑisŭ d. Szilágyi. (Strigăte în stânga: Ba n'ar duce!) Pe acéstă cale s'ar puté ajunge, ca aspiraţiunile naţionalităţilorŭ sĕ nu se manifesteze pe faţă. Dér óre cu minte şi bine va fi, décă veţĭ face tóte aceste, décă în adevĕrŭ veţĭ face ceea ce d-nii deputaţĭ Aponnyi şi Szilágyi, impută guvernului şi primului ministru, ca adecă sĕ vindecaţĭ simptomele fără a vindeca rĕulŭ dela rădĕcină. Óre bine vomŭ face atuncĭ, când suprimândŭ simptomele ce se arată pe faţă, *vomŭ face din aspiraţiunĭ conspiraţiunĭ*, ca apoi aceste mai târḑiu sĕ se manifesteze în erupţiunĭ primejdióse, ca aburulŭ comprimatŭ.

D-lŭ prim-ministru şi d. Szilágyi au luatŭ în nume de rĕu declaraţiunile deputaţilorŭ Babeşŭ şi Gurbanŭ, că ei numai condiţionatŭ vorŭ dovedi fidelitatea lorŭ către patriă. Mĕ rogŭ de ertare, eu negŭ, că s'ar fi declaratŭ astfelŭ colegii mei, pentru că ei n'au ḑisŭ mai multŭ ca Helfy, Horánszky, Grünwald şi mai în urmă Apponyi, ei au ḑisŭ, că desaprobéză politica de naţionalitate a guvernului, pentru că e fără succesŭ, pentru că atâtŭ pe tĕrêmulŭ justiţiei câtŭ şi alŭ administraţiunei esistă astfelŭ de stărĭ carĭ nu permitŭ ca statulŭ sĕ fiă obiectulŭ alipirei şi alŭ respectării din partea tuturorŭ ce-

tăţenilorŭ. Prin urmare şi ei conced, că întru câtva alipirea faţă de stat, se face sub condiţiune, pentru că acéstă alipire fără îndoiélă se promovézâ prin tractare bună. Şi acésta-i forte naturalŭ, pentru că décă noi pe poporul maghiar, fără considerare la deosebirea lui de rassă şi de limbă, ilŭ vomŭ împintena necontenitŭ a se alipi cătră statŭ, cu dărĭ marĭ, cu timbre multe şi cu traficurĭ, şi décă sub pretextulŭ inaugurării unei noue politice de naţionalitate, va serba reacţiunea triumfulŭ sĕu în acéstă dietă, şi se vorŭ nimici tóte instituţiunile liberale, aşa că în curêndŭ nicĭ aceea nu se va mai puté dice, că Ungaria este patria libertăţii, în fine décă aicĭ locuitorii nu vorŭ puté întimpina nicĭ bunăstare nicĭ libertate, e lucru neîndoiosŭ, că alipirea cătră statŭ se va slăbi, şi încă nu numai în sînulŭ poporului de altă limbă, ci chiar şi în sînulŭ poporului de limba maghiară.

Prin urmare din aceea ce şi noi concedemŭ, nu putemŭ făurĭ unŭ punctŭ de acusare contra altora, carĭ dicŭ asemenea ca şi noi. Dealtmintrelea în privinţa stabilirei condiţiunei sĕ nu mergemŭ cu esemplu rĕu înainte, cum a făcut'o Szilágyi, când şi elŭ numai a legatŭ respectarea egalei îndreptăţirĭ a cetăţenilorŭ nemaghiarĭ de condiţiunea, că se vorŭ purta bine.

Aceste am doritŭ sĕ le observŭ la importantele vorbirĭ ale lui Apponyi şi Szilagyi. De altmintrelea, precum am mai disŭ, cu bucuriă constatŭ schimbarea favorabilă ce s'a observatŭ în sînulŭ acestei diete la discusiunea de faţă a cestiunei naţionalităţilorŭ. Vocea, cu care s'a discutatŭ aicĭ, corĕspunde seriosităţii cestiunei şi a cerinţei unei seriose tractărĭ, a acestei forte însemnate afacerĭ; căcĭ sunt convinsŭ, că patria nóstră afară de cestiunea dreptului publicŭ, *n'are o cestiune mai importantă, ca cestiunea naţionalităţilorŭ*, cu atâtŭ mai vêrtosŭ, că noi singurĭ trebue sĕ aflămŭ o cale pentru resolvarea acestei cestiunĭ, fiindcă *nu esistă în lume unŭ statŭ cu asemenea relaţiunĭ interne de naţionalitate ca Ungaria*. Eu credŭ, că acéstă resolvare o prepară şi tonulŭ observatŭ în acéstă dietă, care e contrarŭ limbagiului şovinisticŭ alŭ pressei; nu suntŭ destule însĕ declaraţiunile, fără îndoială de natură pacînică, din acéstă dietă, *ci ele trebue dovedite şi prin fapte — facta loquntur! — trebue sĕ respectămŭ dreptele postulate ale naţionalităţilorŭ.*

Cestiunea naţionalităţilorŭ se mişcă mai alesŭ în cadrulŭ afacerilorŭ instrucţiunei publice. Cade mai alesŭ în sarcina ministrului de instrucţiune, ca sĕ se resolve acéstă cestiune de mare însemnătate a Ungariei; stă mai alesŭ în puterea lui ca sĕ depărteze acele simptome triste, acele faimóse presemne ale disoluţiunei statului, ce le-a amintitŭ în discursulŭ sĕu din Pojunŭ.

Sĕ 'mĭ fie permisŭ a spera, că onoratulŭ d-nŭ ministru va sêmţi pe deplinŭ chemarea lui înaltă şi ponderósă, şi purcedêndŭ de aicea, sĕ 'mĭ fiă ertatŭ a adresa o rugare ministrului de culte, ca sĕ cumpĕnéscă seriosŭ, ceea ce naţionalităţile pretindŭ cu dreptŭ cuvêntŭ pentru promovarea culturei lorŭ, sĕ ia în considerare ceea ce dispune legea; a sositŭ timpulŭ, *ca după ce naţiunea maghiară a făcutŭ atâta pentru limba sa, se facă acum şi în interesulŭ nemaghiarilorŭ.* (Sgomotŭ). Şi sĕ-mĭ fiă permisŭ a spera, că în budgetulŭ anului viitorŭ în acéstă rubrică vomŭ întêlni şi institute susţinute de statŭ, a căror limbă de propunere sĕ nu fiă esclusivŭ cea maghiară, precum şi asemenĭ institute, care sĕ fiă ajutorate de statŭ.

Esprimândŭ acéstă speranţă şi reînoindu-mĭ rugarea, cautŭ sĕ declarŭ, că după ce cu ocasiunea desbaterei generale a bugetului am declaratŭ, că nu-lŭ primescŭ în generalŭ de basă a discusiunei speciale, e lucru prea firescŭ, că acestŭ bugetŭ nu-lŭ potŭ primi nicĭ în părţile sale singuratice. (Va urma)

SCIRILE DILEI.

După informaţiunile oficiale, *guvernulŭ bulgarŭ a comunicatŭ* printr'o notă circulara, *că graniţă sêrbo-bulgară* cu diua de 10 Februariu (29 Ianuariu) c. *se închide pentru circularea persónelorŭ.*

—x—

Ni se comunică următórele: „Din *defraudarea* de 4000 fl. séu póte şi mai multŭ, întêmplată *la fisculŭ din Zelău* nu e nimica, deórece când sosise trimisulŭ ministrului de dreptate Havas, suma defraudată era pusă deja la loculŭ sĕu. Au rĕmasŭ aşaderă de minciună cei din Pesta, căcĭ precum se spune fisculŭ e consângeanŭ cu ministrulŭ dreptăţii d. Pauler. De cădea nenorocirea pe unŭ Românŭ, sciu că n'ar fi scăpatŭ din ghiarele dreptăţii ungurescĭ.«

—x—

Mai mulţĭ *corespondenţĭ de diare streine* au sositŭ în Bucurescĭ pentru a urma — pe câtŭ discreţiunea diplomatică le va permite — negociările conferinţei turco-sêrbo-bulgare din Bucurescĭ.

—x—

Unŭ *balŭ* se va arangia în Timişóră, Marţĭ în 2 Martie st. n. 1886, în sala cea mare a redutei (otelulŭ principele de corónă Rudolfŭ din cetate în Timişóra) în favorulŭ scólelorŭ române din suburb. Fabricŭ şi alŭ Alumneului românŭ din locŭ. Preţulŭ de întrare este de familiă 3 fl., de persónă 1. fl. Contribuirĭ benevole suntŭ a se trămite cassarului *Pascu Milu*. Inceputulŭ la 8 óre séra. Damele suntŭ rugate încâtŭ se póte a participa în costumŭ naţionalŭ.

—x—

După cum spune „P. Hirl.,« *esecutorulŭ* ajutătorŭ *Samuel Berger* din *Kiraly-Helmecz*, după defraudarea unei sume de mai multe mii de florinĭ a dispărutŭ, dér în Ungvar a fostŭ prinsŭ şi predatŭ procuraturii statului.

—x—

In cercurile comerciale din *Agramŭ* a produsŭ mare sensaţiune următórea întêmplare: Proprietarulŭ unei firme de spediţiune avea în posesiunea sa acceptulŭ unei firme de companiă din Agramŭ şi în diua scădenţii se duce la acceptantŭ, ca sĕ'şĭ céră pretenţiunea. Unulŭ din proprietarii firmei ilŭ trimise pe incomodulŭ omŭ la celălaltŭ, care luă în primire acceptulŭ cu bunăvoinţă, ilŭ privĭ bine şi recunoscêndŭ că e în tótă regula, trecŭ într'o odaiă laterală la cassă. Aci companionulŭ se închise şi nu mai eşi. Când posesorulŭ acceptului, după lungă aşteptare, cerŭ sĕ i se dea banii, i se declară, că n'are nimicŭ de primitŭ. Afacerea s'a arĕtatŭ tribunalului penalŭ, care va lămuri lucrulŭ.

—x—

O conferinţă a economilorŭ din Ungaria sudică ţinută în *Detta* a hotărîtŭ sĕ róge dieta şi guvernulŭ a introduce *vama protecţionistă pe cerealele române.*

—x—

In numĕrulŭ trecutŭ alŭ fóiei nóstre amŭ publicatŭ o telegramă despre *turburărĭ în Londra*. Acestea au fostŭ nisce demonstraţiunĭ ale lucrătorilorŭ socialiştĭ, carĭ au spartŭ ferestrile mai multorŭ localurĭ de cluburĭ conservatóre, au stricatŭ mai multe trăsurĭ private şi au pungăşitŭ pe mai mulţĭ ómenĭ pe stradă. La Trafalgar Spuare au spartŭ ferestrile mai tuturorŭ caselorŭ şi magazinelorŭ de acolo. S'au făcutŭ mulţime de arestărĭ.

—x—

Distinsulŭ panslavistŭ *Aksakof*, editorulŭ şi întemeiătorulŭ diarelorŭ »Denjt," „Moskwa" şi »Russ," *a muritŭ* în Moscva.

Cum se întipăresce caracterulŭ maghiarŭ Românilorŭ ardelenĭ!

Publicămŭ mai la vale o corespondenţă, ce ne vine din paşaliculŭ lui Banffy şi care póte servi ca ilustraţiune a enunciărei celei mai nouĕ a d-lui Tisza. Eată-o:

Din cerculŭ Betlénului, Februariu 1886.

Nu trece di, în care sĕ nu ni se dea totŭ mai multe dovedĭ despre aceea, că idea de a ne maghiarisa se bagă totŭ mai multŭ până şi în capulŭ celorŭ mai micĭ despoţĭ, aşa câtŭ astădĭ fiecare Maghiarŭ, până la celŭ mai de pe urmă, se crede a fi chiămatŭ a propaga fatalele idei ale »Kulturegylet"-ului din Cluşiu şi a lucra din rĕsputerĭ pentru perirea şi esterminarea limbei şi naţionalităţilorŭ nemaghiare. La oficiele politice orĭ judecătorescĭ chiarŭ şi cea mai mică scrisóre românéscă este isgonită şi desconsiderată; ba aşa este de mare îngâmfarea domnilorŭ ungurescĭ, încâtŭ mulţĭ din ei nicĭ atâta îndurare nu au faţă de poporulŭ, de pe a căruia spinare trăescŭ, ca celŭ puţinŭ în causele ce i se pertractézâ lui înaintea legei, sĕ-i vorbéscă româneşce ca scesta sĕ-i pótă pricepe, deórece prea bine scimŭ şi sciu şi d-lorŭ, că poporulŭ românŭ nu înţelege ungurescĕ. Adeseorĭ se aude poporulŭ român din aceste părţĭ mirându-se: că óre ce-i asta de Ungurilorŭ, carĭ în 1848 s'au sculatŭ împotriva Impĕratului D-deu le lasă tóte, ér Românului credinciosŭ, i-au rĕmasŭ numai sarcinele şi greutăţile ţĕrei?

De unŭ anŭ de dile mai cu sémă, *de când adecă s'a ivitŭ mai mare sĕrăciă în ţĕră*, de când poporulŭ economŭ, din causa lipsei preţului de vite şi a tuturorŭ productelorŭ sale economice, este cu desĕvîrşire esploatatŭ din partea esecutorilorŭ de tótă categoria, Maghiarii noştrii „patrioţĭ« în îngâmfarea lorŭ, şi-au uitatŭ de durerile ce bântue sĕrmana ţéră şi în locŭ de a se gândi la delăturarea relelorŭ, ce constitue adevĕratulŭ periculŭ alŭ statului, ei âmblă după utopii, sforţându-şĭ puterile pentru propagarea »Kulturegylet«-ului şi ruinarea naţionalităţilorŭ nemaghiare, în timpŭ ce bietulŭ poporŭ este lăsatŭ pradă pe mâna Evreilorŭ şi a esecutorilorŭ.

Fanatica încercare a maghiarisărei, cu atâtŭ mai greu o póte suferi bietulŭ poporŭ, cu câtŭ vede că factorii ei suntŭ tocmai aceia, dela carĭ ar trebui sĕ aştepte mângâiere şi uşurătate şi carĭ, în locŭ de a se îngriji de binele şi fericirea lui, sĕ încércă în totŭ modulŭ posibilŭ ca sĕ-lŭ amărască până în sufletŭ.

Maghiarisarea o începŭ cu schimbarea numelorŭ din româneşce în ungurescĕ, din principiu vedĭ Dómne, că, aşa pretinde idea de statŭ maghiarŭ. Tendinţele „Kulturegylet«iste, poporulŭ le privesce cu óre-care indignaţiune mare, mai alesŭ când vede cum 'i se schimbă numele, aşa câtŭ poporulŭ nici nu se mai cunósce pe sine de pe noulŭ nume, ce i se dă. Din casulŭ ce-lŭ voiu descrie acum se vede, că tendinţa ideei de statŭ maghiarŭ merge până a voi sĕ maghiariseze poporulŭ în massă:

In dilele de 2 şi 3 Februariu s. n. în comuna învecinată cu Betlénulŭ, în Sintereagŭ, a fostŭ unŭ têrgŭ de ţéră; poporulŭ pe aci, formândŭ massă compactă românéscă, scie cum-că tóte vestirile prin têrgŭ se facŭ în limba română, ca într'o limbă vorbită de tóte naţiunile acestei ţĕrĭ, când spre mirare numai audimŭ — nu sciu din a cui poruncă, de nu din a luĭ Banffy — cumcă prin têrgŭ, deşi de nimenea înţelesĭ, se trimbiţă în limba maghiară. Te cuprindea o mirare când vedeai cum poporulŭ se depărta, fără a sci ce sĕ dice, şi se întreba unulŭ pe altulŭ.

Schimbarea numelorŭ, tocmai în têrgŭ, îşĭ arată efectele sale cele mai ridicule pentru cei ce le schimbă şi mai dăunăciose pentru poporulŭ, care sufere. Fiindcă din întêmplare mĕ nimerisemŭ tocmai în localulŭ, unde se făceu ţidulele de vite, m'am convinsŭ cumcă notarii de pe la noi nu se ţinŭ chiămaţĭ în prima liniă a se uşuratate poporului, dela care îşĭ capĕtă plata lorŭ, ci cugeţĭ că fiĕ-care e unŭ „Kulturegylet« pentru a maghiarisa şi a schimba numele bietului poporŭ în ungurescĕ. Apoi sĕ fi vĕdutŭ cele mai marĭ confusiunĭ, ce numai se potŭ întêmpla, când ómenii nu-şĭ cunoscŭ numele. Bieţii ómenĭ abia voiau sĕ-şĭ priméscă ţidulele, căcĭ pe când omulŭ spunea că-lŭ chiamă *Alexiu*, notarulŭ — vrêndŭ a-i da ţidula — striga pe *Elek*. Aşa tocmai se întêmplă, că notarulŭ strigă pe cutarele *Rebrán Lajos* din Chiusa şi din câţĭ erau de faţă nicĭ unulŭ nu se aflá la cutare nume. Mai pe urmă însĕ se înfăţişă unŭ omŭ spunêndŭ notarului, că pe dênsulŭ ilŭ chiamă *Rebreanu Ilarionŭ* şi nu altmintrelea. *Atuncĭ notarulŭ se sculă şi, ca unŭ vice-paşa, aruncândŭ ţidula 'i spune, că-i în ţéră ungurésca şi totŭ omulŭ trebue sĕ fiă Maghiarŭ.*

Dér a păţit'o fălosulŭ notarŭ maghiarŭ din Sintereagŭ cu unŭ Sasŭ din Bistriţă, Gotfried Ciolner, a căruia nume de *Gotfried*, deşi era scrisŭ curatu pe ţidulă, totuşŭ în îngâmfarea lui ungurescă ilŭ boteză în ungurescĕ: *Frigyes*. Dér ce sĕ vedĭ? Cândŭ mergŭ vêndĕtorii la numitulŭ Frigyes, ca sĕ le plătéscă banii pentru vite, *elŭ le rĕspunde, că, după ce numele sĕu este falsificatŭ, nu le va plăti* (Bravo Sasulŭ! — Red.); şi orĭ câtŭ s'a svêrcolitŭ notarulŭ cu îngâmfare de patriă maghiară, *totuşĭ în urmă a trebuitŭ sĕ schimbe din nou pe unguresculŭ Frigyes în Gotfried.*

Fiindcă pomenisem de têrgulŭ de ţéră, potŭ spune încă, că vite s'au cumpĕratŭ însĕ forte eftine; boii cei mai frumoşĭ dela 200—250 fl. v. a. pĕrechia, ér cei de mijlocŭ dela 140—180 fl. pĕrechia. Vacĭ — după frumseţă — dela 30—50 fl. una. Numĕrulŭ capetelorŭ vêndute a ajunsŭ cam până la 300.

Eu am fostŭ de aceea părere, şi cu mine întregŭ poporulŭ românescŭ, că décă D-deu a amestecatŭ în acéstă ţéră nefericită atâtea popóre cu caracterŭ şi limbĭ deosebite, *pe lângă dreptate şi egalitate* amŭ puté trăi cu toţii bine la olaltă şi nu ar trĕbui, ca tocmai domnii notarĭ, carĭ trăescŭ de pe pielea poporului, în locŭ sĕ se siléscă 'a-i face ceva uşurătate, sĕ-lŭ boteze şi transforme, încâtŭ după astfelŭ de nume ungurescĭ, nicĭ că se mai póte cunósce pe sine. Lucrulŭ acesta necălitŭ se-lŭ lase d-nii kulteregyletiştĭ la o parte, căcĭ de arŭ avé unŭ fondŭ orĭ câtŭ de mare, şi de s'arŭ sili orĭ câtŭ de multŭ luminăţiile lorŭ, poporulŭ românŭ nu-şĭ va lăsa limba. Limba este totŭ ce e mai scumpŭ unui poporŭ, de ea poporulŭ românŭ se va despărţi mai greu ca de viéţă. A ne maghiarisa ve-ţĭ ajunge atuncĭ, dér nicĭ atuncĭ.

Când va face plopulŭ nucĭ
Şi rĕchita mere dulcĭ. *Unŭ têrgariu.*

SCIRĬ TELEGRAFICE.

(Serv. part. alŭ »Gaz. Trans.«)

PESTA, 11 Februariu. — Adĭ nóptc s'a comisŭ aci unŭ furtŭ prin spargere, asemenea celui dela Granichstädten, în Viena. Cătră miedulŭ nopţii pĕtrunseră nisce ómenĭ necunoscuţĭ până acum în prăvălia comerciantului de lipscăniă Schein, care se află în despărţĕmêntulŭ de prăvălii alŭ casarmei „Carolŭ," furară de acolo mărfurĭ în valóre de câteva sute de fl., sparseră păretele despărţitorŭ şi ajunseră în localulŭ giuvaergiului Fodor, de unde furară giuvaerurĭ şi briliante în valóre de 15—20 mii florinĭ. Poliţia urmăresce pe făptuitorĭ.

LONDRA, 11 Februariu. — Sgomotulŭ, că cete de poporŭ din Greenwich şi Deptford suntŭ în marşŭ cătră metropolă, pricinuesce mare ferbere. Prăvăliile s'au închisŭ. Poliţia şi miliţia au ocupatŭ podurile Tamişei şi stradele mai marĭ. Negura cea désă face sĕ pară situaţiunea şi mai periculósă. S'au datŭ ordine de arestare a mai multorŭ conducĕtorĭ socialiştĭ.

Rectificare. — In Nr. 24 alŭ »Gaz. Trans.« pag. 1, şirulŭ 30 de josŭ în susŭ de pe col. 3, sĕ se cetéscă: *greco-uniţilorŭ, cu deosebire* a Rutenilorŭ etc.; ér pe pag. 3, şirulŭ 25 din josŭ de pe col. 1: *Hunedórei se plângŭ* etc.

Editorŭ: Iacobŭ Mureşianu.
Redactorŭ responsabilŭ: Dr. Aurel Mureşianu.

Cursulŭ la bursa de Viéna
din 10 Februariu st. n. 1886

Rentă de aurŭ 4%	101 95
Rentă de hârtiă 5%	93.80
Imprumutulŭ căilorŭ ferate ungare	152.50
Amortisarea datoriei căilorŭ ferate de ostŭ ung. (1-ma emisiune)	99.60
Amortisarea datoriei căilorŭ ferate de ostŭ ung. (2-a emisiune)	127 25
Amortisarea datoriei căilorŭ ferate de ostŭ ung. (3-a emisiune)	113.10
Bonurĭ rurale ungare	104 50
Bonurĭ cu cl. de sortare	104 50
Bonurĭ rurale Banat-Timişŭ	104 —
Bonurĭ cu cl. de sortare	103.75
Bonurĭ rurale transilvane	104 25
Bonurĭ croato-slavone	103.75
Despăgubire p. dijma de vinŭ ung.	98.75
Imprumutulŭ cu premiu ung.	118.25
Losurile pentru regularea Tisei şi Segedinului	123.50
Renta de hărtiă austriacă	84 45
Renta de arg. austr.	84.75
Renta de aurŭ austr.	113 —
Losurile din 1860	140 —
Acţiunile băncel austro-ungare	866.—
Act. băncel de creditŭ ung.	306.—
Act. băncel de creditŭ austr.	299 60
Argintulŭ —.— Galbinĭ împărătescĭ	5.94
Napoleon-d'orĭ	10.02 —
Mărcĭ 100 împ. germ.	62.90
Londra 10 Livres sterlinge	126.35

Bursa de Bucurescĭ.
Cota oficială dela 29 Ianuariu, st. v. 1886.

	Cump.	vênd.
Renta română (5%)	89	90
Renta rom. amort. (5%)	93	94
» convert. (6%)	86 1/4	87
Împr. oraş. Buc. (20 fr.)	——	——
Credit fonc. rural (7%)	100 3/2	102 1/2
» „ „ (5%)	85 1/4	86
» » urban (7%)	96 1/2	97 1/2
» » » (6%)	——	——
» » » (5%)	81 1/2	82 1/2
Banca naţională a României	——	——
Ac. de asig. Dacia-Rom.	——	——
» » » Naţională	——	——
Aurŭ contra bilete de bancă	15.3/4	16 1/2
Bancnote austriace contra aurŭ	2.00	2.02

Cursulu pieţei Braşovŭ
din 11 Februariu st. n. 1886

Bancnote românescĭ	Cump.	8.58	Vênd.	8.62
Argint românesc	»	8.50	»	8.55
Napoleon-d'orĭ	»	9.98	»	10.03
Lire turcescĭ	»	11.22	»	11.32
Imperialĭ	»	10.20	»	10.30
Galbenĭ	»	5.88	»	5.94
Scrisurile fonc. »Albina«	»	100.—	»	101.—
Ruble Rusescĭ	»	122.1/2	»	123.3/4
Discontulŭ	»	7—10 % pe anŭ.		

Nro. 1168, 1886.

Publicaţiune de licitaţiune minuendă.

Comisiunea municipală a comitatului Braşiovŭ în adunarea sa generală ţienută în 9 Iuniu a. trecutŭ deciḑêndŭ edificarea unui spitalu militarŭ în Braşiovŭ pentru asecurarea acestei edificări preliminate cu 211.587 fl. 32 kr. a sĕ defige licitaţiunea minuendă pre 3 Marţiu 1886 la 10 óre ânte de amiaḑĭ în cancelaria vice-comitelui a comitatului Braşovŭ.

Doritorii de a licită sĕ provocă a-şĭ presenta ofertulŭ cu vadiulŭ de 10.580 fl. proveduitŭ cu tîmbru de 50 kr. în cancelaria vice-comitelui celŭ multŭ până la 10 óre ânte de amiaḑĭ a ḑilei prefipte şi anume la comisiunea de licitaţiune.

Planurile, spezele preliminate şi condiţiunile sĕ potŭ vedea în órele oficióse în cancelaria vice-comitelui comitatului Braşovŭ.

Braşovŭ, în 1 Februariu 1886.

Roll Gyula.
vice-comite.

2—3

Mersulŭ trenurilorŭ

pe linia **Predealŭ-Budapesta** şi pe linia **Teiuşŭ-Aradŭ-Budapesta** a calei ferate orientale de statŭ reg. ung.

Predealŭ-Budapesta

	Trenŭ de persóne	Tren accelerat	Trenŭ omnibus	Trenŭ omnibus
Bucurescĭ	—	—	7.45	—
Predealŭ	—	—	12.50	—
	—	—	1.09	—
Timişŭ	—	—	1.40	—
Braşovŭ	—	—	2.27	—
	6.22	—	2.55	—
Feldióra	7.01	—	3.38	—
Apatia	7.33	—	4.17	—
Agostonfalva	8.01	—	4.47	—
Homorodŭ	8.45	—	5.42	—
Haşfaleu	10.10	—	7.37	—
Sighişóra	10.29	—	8.01	—
	10.39	—	8.21	—
Elisabetopole	11.19	—	9.05	—
Mediaşŭ	11.54	—	9 43	—
Copsa mică	12.12	—	10.02	—
Micăsasa	12.56	—	6.20	—
Blaşiu	1.30	—	6.59	—
Crăciunelŭ	1.45	—	7.15	—
Teiuşŭ	2.11	—	7.43	—
Aiudŭ	2.55	—	8.29	—
Vinţulŭ de susŭ	3.17	—	8.55	—
Uióra	3.24	—	9.04	—
Cucerdea	3.31	—	9.12	—
Ghirisŭ	4.09	—	10.23	—
Apahida	5.36	—	12.32	—
Clușiu	5.56	—	12.59	—
	6.08	—	—	8.00
Nedeşdu	6.29	—	—	8.34
Ghirbĕu	6.45	—	—	8.59
Aghirişŭ	7.00	—	—	9.34
Stana	7.26	—	—	10.16
Huiedinŭ	7.48	—	—	11.04
Ciucia	8.28	—	—	12 17
Bucia	8.47	—	—	12.47
Bratca	9.06	—	—	1.21
Rév	9.26	—	—	2.05
Mező-Telegd	10 01	—	—	3.08
Fugyi-Vásárhely	10.20	—	—	3.39
Várad-Velinţe	10.30	—	—	3.55
Oradia-mare	10.37	—	—	4.05
	10.51	—	10.37	—
P. Ladány	12.37	—	12.59	—
Szolnok	2.58	—	4.45	8.22
Buda-pesta	6.00	—	10.05	10.30
Viena	6.35	—	10.50	—
	3.00	—	6.05	—

Budapesta—Predealŭ

	Trenŭ omnibus	Tren accelerat	Trenŭ omnibus	Trenŭ de persóne	Trenŭ omnibus
Viena	—	—	—	—	—
Budapesta	6.47	—	3.15	6.20	8.00
Szolnok	10.37	—	7.29	9.11	11.40
P. Ladány	1.44	—	8.27	11.26	2.31
Oradea mare	5.33	—	—	1.28	—
Várad-Velencze	—	—	9.45	2.00	—
Fugyi-Vásárhely	—	—	9.59	2 11	—
Mezō-Telegd	—	—	10.28	2.34	—
Rév	—	—	11.36	3.18	—
Bratca	—	—	12.10	3.41	—
Bucia	—	—	12.43	4.01	—
Ciucia	—	—	1.31	4.26	—
Huiedin	—	—	2.56	5.08	—
Stana	—	—	3.29	5.27	—
Aghiriş	—	—	4.00	5.50	—
Ghirbĕu	—	—	4.18	6.02	—
Nedeşdu	—	—	4.36	6.24	—
Clușiu	—	—	5.05	6.43	—
	12.05	—	—	7.03	—
Apahida	12.31	—	—	7.26	—
Ghiriş	2.16	—	—	8.51	—
Cucerdea	3.12	—	—	9.31	—
	3.32	—	—	9.43	—
Uióra	3.41	—	—	9.51	—
Vinţulŭ de susŭ	3.50	—	—	9.58	—
Aiudŭ	4.25	—	—	10.24	—
Teiuşŭ	4.50	—	—	10.44	—
Crăciunelŭ	5.41	—	—	11.28	—
Blaşŭ	6.02	—	—	11.44	—
Micăsasa	6.40	—	—	12.18	—
Copşa mică	7.00	—	—	12.36	—
Mediaşŭ	—	—	—	1.22	6.01
Elisabetopole	—	—	—	1.56	6.40
Sigişóra	—	—	—	2.34	7.20
Haşfaleu	—	—	—	3.02	8.01
Homorod	—	—	—	4.41	10.05
Agostonfalva	—	—	—	5.30	11.02
Apatia	—	—	—	6.03	11.37
Feldióra	—	—	—	6.35	12.14
Braşovŭ	—	—	—	7.14	1.09
	—	—	—	—	1.50
Timişŭ	—	—	—	—	2.48
Predealŭ	—	—	—	—	3.23
	—	—	—	—	4.56
Bucurescĭ	—	—	—	—	9.40

Nota: Órele de nópte suntŭ cele dintre liniile gróse.

Teiuşŭ-Aradŭ-Budapesta

	Trenŭ omnibus	Trenŭ omnibus	Trenŭ de persóne
Teiuşŭ	11.09	—	3.56
Alba-Iulia	11.46	—	4.27
Vinţulŭ de josŭ	12.20	—	4.53
Şibotŭ	12,52	—	5.19
Orăştia	1.19	—	5.41
Simeria (Piski)	1.48	—	6.08
Deva	2 35	—	6.39
Branicĭca	3.04	—	7.04
Ilia	3.36	—	7.29
Gurasada	3.50	—	7.41
Zam	4.25	—	8.12
Soborşin	5.09	—	8.49
Bĕrzova	5.56	—	9.29
Conopŭ	6.18	—	9.49
Radna-Lipova	6.57	6.14	10.23
Paulişŭ	7.12	6.30	10.37
Gyorok	7.27	6.47	10.52
Glogovaţŭ	7.56	7.17	11.18
Aradŭ	8.10	7.32	11.32
Szolnok	2.39	12.00	4 53
	3.16	12.14	5.10
Budapesta	7.10	2.10	8.16
Viena	—	8.00	6.05

Budapesta-Aradŭ-Teiuşŭ.

	Trenŭ de persóne	Trenŭ acceleratŭ	Trenŭ omnibus
Viena	11.00	7.15	—
Budapesta	8.05	1.45	8 00
Szolnok	11.02	3.44	11.40
	11.12	4.02	12 00
Aradŭ	3.37	7.53	5.25
Glogovaţŭ	4.13	—	6 19
Gyorok	4.38	—	6.46
Paulişŭ	4.51	—	7.00
Radna-Lipova	5.10	—	7.23
Conopŭ	5.38	—	7.51
Bĕrzova	5.57	—	8.10
Soborşin	6.42	—	5.58
Zam	7.14	—	9.28
Gurasada	7.43	—	9.56
Iliă	8.01	—	10.17
Branicĭca	8.21	—	10.38
Deva	8.47	—	11.05
Simeria (Piski)	9.05	—	11.23
Orăştiă	10.10	—	12.24
Şibotŭ	10.43	—	12.53
Vinţulŭ de josŭ	11.04	—	1.22
Alba-Iulia	11.19	—	1.40
Teiuşŭ	12.05	—	2.24

Aradŭ-Timişóra

	Trenŭ omnibus	Trenŭ de persóne	Trenŭ de persóne
Aradŭ	6.00	12.55	8.25
Aradulŭ nou	6.25	1.21	8.36
Németh-Ságh	6.50	1.46	8.54
Vinga	7.19	2.18	9.13
Orczifalva	7.38	2.36	9.25
Merczifalva	7.56	2.53	9.36
Timişóra	8.42	3.40	10.06

Simeria (Piski) Petroşenĭ

	Trenŭ de persóne	Trenŭ omnibus	Trenŭ omnibus
Simeria	6 30	11.50	2.23
Streiu	7.05	12.27	3.00
Haţegŭ	7.53	1.19	3.49
Pui	8.46	2.10	4.40
Crivadia	9.33	2.57	5.28
Baniţa	10.11	3.35	6.07
Petroşenĭ	10.43	4.04	6.39

Timişóra-Aradŭ

	Trenŭ de persóne	Trenŭ de persóne	Trenŭ omnibus
Timişóra	6.07	12.25	5.00
Merczifalva	6.40	1.16	5.50
Orczifalva	6.51	1.34	6.07
Vinga	7.08	2.04	6.32
Németh-Ságh	7.23	2.25	6.53
Aradulŭ nou	7.40	2.54	7.24
Aradŭ	7.50	3.10	7.40

Petroşenĭ—Simeria (Piski)

	Trenŭ omnibus	Trenŭ omnibus	Trenŭ de pers.
Petroşenĭ	6.49	9.33	5 28
Baniţa	7.27	10.14	6.08
Crivadia	8.06	10.54	6.45
Pui	8.50	11.37	7.35
Haţegŭ	9.31	12.17	8 02
Streiu	10.16	12.58	8 44
Simeria	10.53	1,35	9.15

Tipografia *ALEXI* Braşovŭ.